

Оцінюючи глобальні проблеми як наслідок діяльності людей, ідеологи християнства загалом витлумачують їх як вираження гріховної природи людини. Тому шляхом їх докорінного вирішення вони вважають переродження особистого світу людини на основі християнського вчення, зокрема християнської етики. Водночас у християнській глобалістиці чітко вирізняються два протилежних підходи щодо розуміння та розв'язання глобальних проблем сучасності. Які характеризуються, з одного боку, апокаліптичною тривогою і соціальним песимізмом, з іншого – християнським солідаризмом і соціальним реалізмом [див.: 1, 490 – 491].

XI століття ставить християнські та інші церкви перед новими проблемами. По-різному їх оцінюють і намагаються знайти своє місце в їх вирішенні, наприклад, католицька і православна церкви. Якщо перша пропонує соціально-етичну програму оздоровлення суспільства: побудови об'єднаної Європи як «єдиної християнської Європи від Атлантики до Уралу» із «спільним корінням християнської європейської культури», із «об'єднаним християнським світом, який вільно дихає двома легенями – східним і західним», то православні церкви, зокрема Руська православна церква і Українська православна церква, дещо по-іншому сприяють нові виклики в умовах секуляризації і глобалізації Європи.

Література:

1. Jorg Friedrichs. The Meaning of New Mediavelism. International Relations, vol 7. № 4, December 2001.
2. Церкви і релігійні організації України у 2001 році. Довідник / Ред. кол. В. Бондаренко. – К.: VIP, 2002.

✓ *Гордієнко М. Г. – канд. політ. н.
(Ірпінь, Нац. академія ДПС України)*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФЕНОМЕНУ ДЕМОКРАТІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Головною особливістю кожної демократичної системи є принцип: ніхто немає права змушувати людину підкорятися владі, яку вона не обирає і яка не відстоює її інтереси. Демократія означає – влада народу, із народу та для народу.

Феномен демократії має багатогранні прояви: в широкому розумінні – це форма внутрішнього устрою суспільства, а у вузькому – уособлює тільки політичну спрямованість і означає народовладдя, що ґрунтується на визнанні народу єдиним джерелом і верховним носієм влади в суспільстві. Демократія дедалі чіткіше проявляється не як забаганка окремих лідерів чи політичних угруповань, а як об'єктивна закономірність сучасного постіндустріального світу, бо вона забезпечує відкритий і прозорий характер прийняття політичних рішень через представницькі орга-

ни влади, створює надійні механізми громадського контролю на всіх рівнях здійснення державного управління.

Головна суперечність демократії — це суперечність між ідеєю демократії як повновладдям народу і неможливістю її практичного здійснення. Багато відомих мислителів попереджали про недосконалість та приховані загрози демократії. Скажімо Платон вважав демократію найбільш корумпованою, після тиранії, формою правління. Аристотель називав демократію найнижчою з усіх законних форм правління, що схильна перероджуватися в тиранію. На думку французького державного діяча та історика Алексіса де Токвіля: “Саме в добу демократії найбільше треба остерігатися деспотизму” [4, 568]. Сучасний англійський філософ Карл Поппер вважав демократію не тільки неможливою, а й недоцільною формою державного устрою.

Справді, демократія у прямому її розумінні (як безпосередня влада народу) неможлива навіть суто технічно, бо немає таких механізмів, які б забезпечували пряме народоправство з будь-якого державного питання на всіх рівнях. Більше того, таке народоправство недоцільне й з точки зору ефективності державної влади, оскільки абсолютна більшість народу некомпетентна у вирішенні конкретних справ управління державою і суспільством (наприклад, визначення форми державного устрою, виборчої системи тощо). До того ж правляча більшість, як і народ у цілому, за певних умов може бути таким же тираном, як і одиособовий деспот.

Авторитетний австрійський економіст, лауреат Нобелівської премії Ф.А. Гаск зазначав: “Звертати увагу на те, що демократія знаходиться під загрозою, стало модно, і в цьому криється певна небезпека. Звідси витікає помилкове і безпідставне твердження, що поки вища влада в країні належить волі більшості, це являється вірним засобом від свавілля. Протилежне твердження було б не менш помилковим: зовсім не джерело влади, а її обмеження є надійним засобом від сваволі... Якщо демократія вирішує свої завдання з допомогою влади, яка не обмежена твердо встановленими правилами, вона неминуче вироджується в деспотію” [5, 60]. Отже з демократії ні в якому разі не можна робити фетиша. Але схоже в наш час це відбулося.

Суб'єктом демократії є сам народ: він покликаний бути тією вирішальною силою, яка формує демократичну політичну еліту – вибирає, делегує її “знизу догори”, umie її контролювати, спрямовує її діяльність, обумовлюючи загально стратегічний курс офіційної політики. Інакше кажучи, демократія, як і дерево в природі, росте знизу вгору. Яке її підґрунтя, такі будуть і паростки демократії. Отже, не всякий народ може жити в умовах демократії, а лише той, який:

- а) має достатній моральний та інтелектуальний потенціал;
- б) вміє процедурно утворювати інститути політичного державного правління, спроможний підтримувати їхнє ефективне функціонування;
- в) здатний здійснювати над ними контроль.

Цей процес є неймовірно складним і тривалим. І вирішальне значення для його здійснення відіграють рівень суспільної свідомості, моральної і правової культури, інтелектуальних потуг народу.

Поширення демократії в світі – складний і суперечливий процес. Після багатовікового соціально–політичного гноблення наприкінці ХХ ст. демократична хвиля досягла теренів України. Після розпаду Радянської імперії українці мають найбільший політичний здобуток – суверенну, демократичну, правову державу. Однак очікуваного порядку, свободи і добробуту це не принесло, а навпаки, привело до загальносистемної кризи, в умовах якої сформувалася кланово-олігархічна, кримінально-авторитарна модель державної влади. Демократичні гасла виявились лише популістськими деклараціями політичної еліти, яка не зуміла здійснити радикальну трансформацію існуючого бюрократично-управлінського апарату влади, що за своєю суттю був майже тотожний з феодальним абсолютизмом, до демократичної форми суспільного устрою. Обмеження державних функцій привело до тотальної монополізації економіки, підриву мотивацій виробництва, падіння рівня життя людей, що скомпрометувало сам феномен демократії. В дійсності за своїми соціально-економічними стандартами та політичними свободами Україна ще далека від справжньої демократії.

Досить реалістичним було уявлення про демократію в теоретика українського консерватизму В.К. Липинського, який був переконаний: “... Біда не в тім, що ми маємо демократію, а трагедія наша і нещастя в тім, що ми маємо лише демократію: що ми маємо тільки сили поступові і руйнуючі, а не маємо власних національних сил здержуючих та будуєчих” [2, 20 – 21]. В. Липинський розвінчує історично персоніфікованих “демократів”, котрі “анонімним фінансовим капіталом” і купленими виборчими картками встановили якесь народовладдя. Він пропагував лише таку демократію, яка сприяла національному державотворенню. Ці теоретичні сентенції вченого можуть стати гідною альтернативою та стабілізуючим чинником для майбутнього політичного проекту розбудови української демократичної держави.

Помаранчева революція в Україні відчутно збагатила феномен демократії, показавши собі і світу нові можливості людського ресурсу. Змінивши авторитарно-олігархічну систему влади, використовуючи лише ментальні чинники (здоровий консерватизм, національний патріотизм, поміркованість і зваженість) та базуючись на екзистенціально-шляхетній парадигмі, український народ досягає квінтесенції своєї політичної динаміки. Однак з цього приводу існує компетентна думка С.П. Хантінгтона, який переконаний, що життєздатну демократію не можна створити революційним шляхом. Вчений стверджує: “Всі революційні сили, що знаходяться в опозиції до авторитарного режиму, називають себе демократичними, але, прийшовши до влади, вони встановлюють ще більш репресивний, ніж

попередній, режим” [1, 213]. Всі громадяни України є свідками пост революційних змін і мають можливість переконатись в правоті чи хибності такого твердження.

Друга характеристика демократичного політичного режиму полягає в тому, що уряд (державне правління) створюється, на основі виборів. Для демократії недостатньо регулярного проведення їх, треба, щоб демократія спиралася на виборний уряд. Необхідною умовою демократії є зміна уряду в результаті виборів, а не за бажанням окремих осіб. В цьому відношенні Україна демонструє досить зрілу демократію. В нашого Президента вистачило політичної волі на відставку всієї виконавчої влади заради інтересів України. Великий набуток постреволюційної України – свобода мас-медійного простору. Улюблюючи найважливішу цінність демократії вона забезпечує вільний обмін думками та інформацією, гарантує плюралізм ідей і поглядів. Власне ці процеси й виступають індикатором утвердження реальної, а не керованої демократії.

Третя ознака демократичного політичного устрою як сформованого в результаті виборів влади більшості – це захист прав меншості. Думка більшості, виражена демократичним шляхом під час виборів, є необхідною, але не достатньою умовою демократії. Ніяка соціальна група не може монополізувати владу. Лише поєднання уряду більшості й захист прав меншості складають демократію. Якщо до меншості застосовуються дискримінаційні заходи, то режим стає недемократичним незалежно від регулярності й чесності виборів зміні законно обраного уряду. Тому важливим чинником гармонізації владних відносин є дієва та ефективна опозиція. На сьогодні в політичній системі України існує великий попит на нову дійсно демократичну опозицію. Новий формат сильної та впливової опозиції передбачає вироблення зважених альтернативних державотворчих проєктів.

Для ефективної розбудови української держави назріла нагальна потреба нарешті інституціоналізувати парламентську опозицію. У формуванні такої раціональної опозиції має бути зацікавлена насамперед діюча влада, якій треба знайти волю для ведення цивілізованої конкурентної боротьби з ідеологічними опонентами. Політичний істеблїшмент постреволюційної України виявився не готовим до роботи в демократичному середовищі. Новий еліті не вистачило духовно-вольової складової для ведення політики на засадах компромісу, толерантності, раціонального розуму. Егоїстичні інтереси виявилися сильнішими ніж демократичні інтереси, що не лише породило чвари та рокировку кадрів у владній команді, але й загостило соціально-політичну ситуацію в державі. Таким чином, «влада більшості, яка поважає права меншості», – це одна важлива умова демократії.

Демократія приносить суспільну користь і слугує державним інтересам лише тоді, коли вона відповідає політичній культурі і мен-

галітету народу, має необхідне економічне та соціальне підґрунтя. В противному випадку вона вироджується в охлократію – владу натовпу і приводить до хаосу та встановлення диктаторського режиму. Зазначене не ставить під сумнів демократію як принцип політичної організації суспільства. Важко не погодитися зі словами прем'єр-міністра Англії У. Черчілля, про те, що демократія – погана форма правління, однак нічого кращого людство поки не придумало.

Демократії постійно загрожує засилля бюрократії та наявність диктаторських режимів. Як зазначає відомий французький політолог Ж.Ф. Ревель: “Останні два століття засвідчили небувалий творчий сплеск у царині антидемократії, виявили нові, невідомі доти форми деструкції демократичного лібералізму, настільки ж модерні, як і сам лібералізм” [3, 33]. Серед таких сучасних небезпек можна назвати міжнародний державний тероризм, захоплення заручників задля політичного шантажу, нетолерантність ісламського світу, агресивна поведінка окремих національних меншин тощо. Приборкати агресивні явища сучасного глобалізованого світу та гарантувати захист громадян від державного свавілля може тільки демократична форма правління. Ті народи, які готові до індивідуальної свободи, обмеженню власного егоїзму, поваги закону і прав людини, демократія дійсно створює найкращі можливості для реалізації гуманістичних цінностей та розбудови власної державності.

Література:

1. Huntington S. P. Will More Countries Become Democratic? // Political Science Quart. 1984. Vol. 99. № 2. P. 213.
2. Липинський В. Покликання “варягів”, чи організація хліборобів. Кілька уваг з приводу статті Чикаленка: “Де вихід?”. – Відень, 1926. – 179 с.
3. Равель Ж. Ф. Відживлення демократії. – К., 2004. – 590 с.
4. Токвіль Алексіс Демократія в Америці. – К., 1999. – 590 с.
5. Хайек Фридрих А. Дорога к рабству. – М., 1992. – 176 с.

*Горпинич О.В. - канд. філос. н.
(Запоріжжя, ЗДУ)*

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Сьогоднішній день зобов'язує до глобальної оцінки пройденого людською цивілізацією шляху і, насамперед насиченого історичними подіями 20 сторіччя. Громадянське суспільство стало атрибутом сучасної людської цивілізації. Своїм неминучим розвитком воно об'єднує все людство, так чи інакше підкоряє собі вирішення всіх інших проблем, незалежно від національних особливостей окремих країн. Громадянське суспільство теоретично й практично неможливо без взаємодії з державою